

Hız. Peygamber'e Yönelik Eleştirilerin Tarihsel Evrimi ve Modern Çağa Yansımaları

Öz: Modern çağda Hristiyan apolojetikler ve nübüvvet inkarcıları, İslâm peygamberini eleştirilerinin merkezine yerleştirmişlerdir. Batı dünyası Buda, Zerdüş't ve Konfüçyüs gibi semâvî kabul edilmeyen din kurucularına bile saygılı yaklaşırken Hz. Peygamber'e düşmanlığı esas alan bir yaklaşımı tercih etmiş ve bunun üzerine bir kimlik inşası yoluna gitmişlerdir. Bunun nedeni İslâm'ın tehdit olarak algılanmasıdır. Hristiyan polemistler kendi dindaşlarının İslâm'a yönelmesinin önüne geçmek için Hz. Peygamber'in nübüvvetini tenkit eden bazı argümanlar geliştirmişlerdir. Eleştirilerin kökenleri araştırıldığında birçoğunun 8. yüzyılda Şam Emevî hilafetinde yaşamış kilise babası ve bürokrat Yuhanna ed-Dımaşkî'nin (öl. 749 [?]) kaleme aldığı The Fount of Knowledge adlı eserinin ikinci Bölümünü teşkil eden "On Heresis" başlıklı bir risaleye dayandığı görülmektedir. Genellikle karalama ve nefret söylemi içeren bu eleştiriler zaman içinde tekrar edilerek Hz. Peygamber'e yönelik olumsuz bir algının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş ve İslamofobiyi beslemiştir. Bu çalışmada eleştirilerin tarihsel arka planı ile birlikte bazı yaygın eleştiriler ele alınacak ve kısa bir değerlendirilmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kelam, Nübüvvet, Peygamber, Eleştiri, İslamofobi.

Historical Evolution of Criticism of The Prophet and Its Reflections on the Modern Age

Abstract: In the modern era, Christian apologists and skeptics of prophethood have placed the Islamic prophet at the center of their criticisms. While the Western world approaches the founders of non-semitic religions such as Buddha, Zoroaster, and Confucius with respect, they have chosen an approach that is fundamentally hostility to Prophet Muhammad, leading to the construction of an identity based on this hostility. The reason behind this is that Islam is perceived as a threat. Christian polemicists have developed arguments critiquing the prophethood of Prophet Muhammad to prevent their co-religionists from embracing Islam. When the origins of these criticisms are investigated, it is revealed that many can be traced back to a treatise titled "On Heresis" the second section of the work The Fount of Knowledge, written by John of Damascus (d. 749 [?]), a church father and bureaucrat who lived in the Umayyad Caliphate of Damascus in the 8th century. These criticisms, often containing defamation and hate speech, have been reiterated, leading to a negative perception of Prophet Muhammad and fueling Islamophobia. This study will address some of these criticisms along with the historical background, providing a brief evaluation of common critiques.

Keywords: Kalâm, Prophethood, Muḥammad, Criticism, Islamophobia.

Sıbğettullah
KORHAN*
Ahmet
SÜRURİ**

* Doktora Öğrencisi, İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Doktora Programı, Kelam Anabilim Dalı. E-Posta: sibgetullah.korhan@stu.ihu.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3945-1805>

** Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü, Kelam Anabilim Dalı. E-Posta: ahmet.sururi@yalova.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1491-3452>

Giriş

Hz. Peygamber'e yönelik eski çağlarda ortaya çıkan eleştirilerin büyük bir kısmı günümüzde farklı yorumlarla tekrar gündeme getirilmiştir. Modern kültürün etkisinde ortaya çıkan bazı yeni eleştirilerden de bahsetmek mümkündür. Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile evliliği üzerine yapılan tartışmalar buna örnek olarak gösterilebilir. Modern döneme kadar sorun teşkil etmeyen bu evlilik 20. yüzyıldan itibaren eleştiri konusu olmuştur. Müslümanlar gibi peygamberliği belli başlı bazı kriterlere bağlayan Hristiyan ve Yahudiler, Hz. Peygamber'in bu kriterleri karşılamadığını iddia etmişlerdir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in nesebine, ahlâk anlayışına, siyasetine, sağlık durumuna ve mucize göstermediğine dair eleştiriler geliştirmişlerdir. Polemikçiler onun peygamberlik davasındaki samimiyetini sorgulamış, politik kararları, evlilikleri ve savaşları üzerinden onu eleştirmişlerdir. Önceden gelen semavi din mensuplarının nübüvvet inkarcıları ile aynı dili ve argümanları kullanması sonucu onun peygamberliği nübüvvet tartışmalarının odağı haline gelmiştir.

Çalışmanın amacı Hz. Peygamber'in Batı dünyasındaki imajını inşa eden eleştirileri ve eleştirilerin tarihsel arka planını objektif bir bakış açısıyla özetlemektir. Günümüzde, Hz. Peygamber'e yönelik tenkit ve eleştiriler sadece basılı yayınlardan değil, aynı zamanda çevrimiçi mecralardan da yapılmaktadır. Özellikle web sayfaları, sosyal medya platformları ve çeşitli dijital mecralar, bu eleştirilerin yayılmasında etkili bir rol oynamaktadır. Bu alanda, akademik unvanlarından ziyade apolojetik yönleriyle öne çıkan bazı sosyal medya fenomenleri bulunmaktadır. Örnek olarak, Jay Smith ve David Wood gibi isimler, sosyal medya üzerinde Hz. Peygamber'e yönelik eleştirilerini sıkça dile getirmekte ve bu konuda görsel ve yazılı materyaller yayınlamaktadırlar. Bu sosyal medya fenomenlerinin eleştirileri genellikle apolojetik bir yaklaşım taşır, yani bir inancın savunucusu olarak ortaya çıkarlar. Eleştirileri genellikle dini argümanlar üzerine kurulmuş ve İslâm'ı sorgulama amacını taşımaktadır. Bu kişiler, geniş bir kitlenin erişimine sahip oldukları için eleştirileri daha geniş bir sosyal çevrede etkiye ulaşabilmektedir. Ayrıca, bazı Hristiyan polemikçiler, Hz. Peygamber'e yönelik ithamları toparlayarak bu eleştirileri İbn Warraq gibi takma isimlerle yayınlamayı tercih etmişlerdir. Takma isimler kullanarak kimliklerini gizli tutma eğilimi, eleştirmenlerin eleştirilmekten çekindiklerini göstermektedir.

Tezden üretilmiş bu makalenin tez çalışmasını yaparken literatür araştırmamızda modern çalışmalar yanında İbn İshâk (öl. 151/768), el-Vâkıdî (öl. 207/823), İbn Hişâm (öl. 218/833), İbn Sâ'd (öl. 230/845), İbn Kesîr (öl. 774/1373), İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449) gibi klasik dönem siyer ve tarih müelliflerinin eserlerine müracaat edilmiş, karşı tezler ele alınırken eleştirmenlerle aynı kültür ve inanç arka planından gelen Henry Stubbe (1632-1676), Thomas Carlyle (1795-1881), Reginald Bosworth Smith (1839-1908), W. Montgomery Watt (1909-2006), John Eposito (1940-...), Karen Armstrong (1944-...) gibi akademisyenlerin görüşlerinden istifade edilmiştir. Hz. Peygamber'e yönelik eleştirileri eleştirel bir bakışla ele alan çalışmalar Müslüman dünyada olduğu gibi Batı literatüründe de yer almaktadır. John Viktor Tolan (1959-...) Batı'da Hz. Peygamber hakkında üretilmiş birçok asılsız iddiayı *The Faces of Muhammed* adlı eserinde toplayarak reddetmiştir. Muhammed Balbay *Garânik Kısası*

ve *Oryantalist Yaklaşımlar*¹ adlı tezinde D.S. Margoliuth (1858-1940) gibi müsteşriklerin ortaya attığı tevhit inancından sapma yorumlarını² çürütmüştür. Günümüzde Hz. Peygamber'e yönelik eleştirilerin tahlilini yapan az sayıda çalışmadan Altay Cem Meriç'in *Peygamberliğin İspatı: Haber Delili*³ ve *Muhtelif 1: İslâm'a Yönelik İtirazlar ve Cevaplar*⁴ isimli eserleri ile Özcan Hıdır'ın *Batı'da Hz. Muhammed İmajı*⁵ isimli eseri öne çıkmaktadır.

Son on yılda yapılan çalışmalara bakıldığında Şenol Korkut'un genel bir okuma tarzında kaleme aldığı "Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed (s.a.s.) İmajı"⁶ ve Recep Tuzcu'nun İslamofobi'yi merkeze alan "İslamofobi Oluşturmada Hz. Peygamber'e Yapılan Atıflar"⁷ başlıklı çalışmalarını görmek mümkündür. Bu çalışmada ise günümüzde yaygın olarak kullanılan eleştiriler öne çıkarılmış ve bu eleştiriler modern anlayış çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ele aldığımız konuları tek tek derinlemesine işleyen pek çok makale ve kitap çalışması da bulunmaktadır. İlgili çalışmalara tezimizde değinilmiştir. Akademik çalışmaların önemi sosyal hayata dokunabildiği oranda artmaktadır. İslamofobi gibi bir nefret suçuna yol açan Hz. Peygamber karşıtlığı Doğu ve Batı arasında güven ortamını riske atan eylemlere sebebiyet vermekte ve zaman zaman sosyal hareketlere neden olmaktadır. Farkındalığı artıran çalışmalar benzer olayların tekrarının önüne geçebilir ve karşılıklı anlayışı geliştirebilir. Dünyada, özellikle Müslüman coğrafyada cereyan eden ve acılara sebep olan olayların İslamofobi kaynaklı olduğu göz önüne alındığında bu çalışmanın önemi daha iyi anlaşılacaktır.

1. Eleştirilerin Kökenleri ve Gayesi

Hristiyan polemikçilerin Hz. Peygamber'e yönelik ithamlarının öncelikli hedefi Hz. Peygamber'i sahte bir peygamber olarak lanse ederek İslâm'ı Hristiyan toplumunun gözünde itibarsızlaştırmaktır. Bu eleştiriler, genellikle bir peygamberde bulunması gerektiği düşünülen özelliklerin Hz. Peygamber'de bulunmadığı iddiasına dayanır.⁸ Aşağıda, bu tür eleştirilerin örnekleri ve genel argümanları bulunmaktadır. Bu tür ithamlar genellikle tarihsel, teolojik ve doktriner argümanlarla desteklenir. Hristiyan polemikçiler, kendi inanç sistemlerini koruma ve yayma amacı güderken, Hz. Peygamber'in peygamberlik iddiasını sorgulamak ve İslâm'ı zayıflatmak için çeşitli stratejiler geliştirmeye çalışmaktadır.

¹ Muhammed Balbay, *Garanic Kıssası ve Oryantalist Yaklaşımlar* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

² David Samuel Margoliouth, "Muhammad," *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings (New York: Charles Scribner's Sons, 1916), 8/875.

³ Altay Can Meriç, *Peygamberliğin İspatı: Haber Delili* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2022).

⁴ Altay Can Meriç, *Muhtelif 1 - İslam'a Yönelik İtirazlar ve Cevaplar* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2023).

⁵ Özcan Hıdır, *Batı'da Hz. Muhammed İmajı* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2020).

⁶ Şenol Korkut, "Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed (s.a.s.) İmajı (Genel Bir Okuma)," *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (2014), 5–54.

⁷ Recep Tuzcu, "İslamofobi Oluşturmada Hz. Peygamber'e Yapılan Atıflar," *İlahiyat Akademi Dergisi* 6 (2017), 113–156.

⁸ Necmettin Salih Ekiz, *Oryantalist Literatürde Kur'an'ın Yahudi Kökenli Olduğu İddiası: Abraham Geiger Örneği* (İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 16.

Günümüzde yayınlanmış eleştirel eserler, Dante (öl. 1321), Voltaire (öl. 1694), Margoliouth (öl. 1940) gibi yazarların çalışmalarına dayandığı gibi, bu yazarların işlediği tezler genellikle hicrî ikinci asırda Şam Emevî devletinde bir bürokrat olan Hristiyan din adamı Yuhanna ed-Dımaşkî'nin (öl. 749)⁹ kaleme aldığı *The Fount of Knowledge* (Bilginin Kaynağı)¹⁰ adlı eserinin 2. Bölümünü teşkil eden "On Heresis" (sapkınlıklar üzerine) isimli risalesinde "İsmailîler" başlığı altında kaleme aldığı şahsi görüş ve şüpheleri, eleştiri faaliyetlerinin ilk halkası olarak değerlendirilmektedir.¹¹ Dımaşkî'nin iddiaları, Müslümanlarla coğrafi temas halindeki Hristiyanları İslâm'dan uzak tutmaya yönelik polemiklerden öteye geçmemektedir. Bu ithamlar sonraki dönemlerde İslâm coğrafyasında yaşamış Ebû Nuh İbnü's-Salt el-Enbârî (öl. 803), Theodore Ebû Kurre (öl. 812'den sonra), Ebû Râita et-Tikritî (öl. 835), Ammâr el-Basrî (öl. 870), Huneyn b. İshak (öl. 870) Yahya b. Adî (öl. 974) ve Sa'id b. el-Bitrîk (10. yüzyıl) gibi şark kilisesine mensup Hristiyan polemikçiler tarafından tekrar edilerek yaygınlaştırılmıştır.¹²

Dımaşkî'nin eseri, Batı'da ortaya çıkan İslâm karşıtı polemik eserlerinin hemen hemen tamamına, doğrudan veya dolaylı olarak, kaynaklık etmiştir.¹³ Bazı Hristiyan polemikçiler, Dımaşkî'ye olan güvenirliliği artırmak amacıyla ona "Doğu'daki son kilise babası" unvanı vermişlerdir.¹⁴ Batı'da ortaya çıkan ilk eleştiri çalışmalarından olan Theophanes the Confessor'un (öl. 818) *Chronographia*¹⁵ adlı eseri, Dımaşkî'nin görüşlerini tekrarlamakla birlikte, Hz. Peygamber'in sara hastası (epilepsi) olabileceğine dair yoruma dayalı yeni iddialar da ortaya atmıştır.¹⁶

Hristiyan polemik yazarı Abdülmesih b. İshak el-Kindî (9. yy) Hz. Peygamber'e yönelik eleştirilerin sonraki dönemlere aktarılmasında kilit öneme sahiptir. O geçmişte ortaya atılan iddiaları daha sistematik bir şekilde ele alarak eleştirileri bir risalede birleştirmiştir. Otantitesisi konusunda ciddi şüpheler bulunan risale, 12. yüzyılda Peter de Venerable olarak bilinen Pierre Maurice de Montboissier (öl. 1156) tarafından Latinceye çevrilmiş ve 19. yüzyılda İngiliz oryantalist William Muir (1819-1905) tarafından İngilizceye tercüme edilerek *The Apology of al-Kindî* adıyla yayımlanmıştır. El-Kindî'nin eseri, İspanya'dan Avrupa'ya geçerek eleştirilerin yayılmasını sağlamıştır. El-Kindî'nin hayatı ve kişiliği hakkında bağımsız kaynaklardan günümüze detaylı bilgi ulaşmamıştır.¹⁷ Risalenin içeriğinde, yazıldığı dönemle ilgili kronolojik olarak birbiriyile

⁹ Batı'da "John of Damascus", "John Damascene" "Ioannes Damascenus" gibi yazılır.

¹⁰ John of Damascus, "The Fount of Knowledge," *Saint John of Damascus Writings*, ed. Hermigild Dressler et al., *The Fathers of the Church: A New Translation* (Washington, DC: The Catholic University of America Press, 1958), 3–160.

¹¹ Norman Daniel, *Islam and the West: The Making of an Image* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1980), 3.

¹² John W. Voorhis, "John of Damascus on the Moslem Heresy," *The Muslim World* 24/4 (October 1934), 391–398.

¹³ Voorhis, "John of Damascus on the Moslem Heresy."

¹⁴ Sidney H. Griffith, "Theodore Abû Qurrah's Arabic Tract on the Christian Practice of Venerating Images," *Journal of the American Oriental Society* 105/1 (1985), 54.

¹⁵ Ioannis Classeni, *Theophanis Chronograph* (Bonnae: Impensis ED. Weberi, 1839).

¹⁶ Frank R. Freemo, "A Differential Diagnosis of the Inspirational Spells of Muhammad the Prophet of Islam," *Journal of Epilepsia* 17/4 (December 1976), 423–427.

¹⁷ Yusuf Şevki Yavuz, "Kindî, Abdülmesih b. İshak," *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006), 26/38–39.

çelişen ifadelerin bulunması, yazarın ve çalışmanın apolojetik amaçlarla uydurulduğu izlenimini vermektedir. Behemehâl, bu eser Hristiyan-Müslüman polemikçi açısından önemini korumaktadır.¹⁸ Nu'mân b. Mahmûd el-Âlûsî (ö. 1317/1899) el-Kindî'nin eserine reddiye olarak *el-Cevâbü'l-fesîh limâ leffekahû 'Abdülmesîh*¹⁹ isimli eseri kaleme almıştır.

Hristiyan polemikçi Abdulmesih b. İshak el-Kindî, Arapça kaynaklara erişimi olan ve Müslüman Araplar arasında yaşayan bir isimdir. *Risâletü Abdülmesih ile'l-Hâşimî yeruddü bihâ ve yed'ûhu ile'n-Nasrâniyye* adlı risalesinde, eklektik bir yaklaşım benimseyerek İslâmî literatürden alıntılıdığı bazı hadiseleri eleştirmiş, amacına hizmet etmeyen kısımları ise görmezden gelmiştir. El-Kindî, tanrının Müslümanları cezalandırdığını ileri sürerek Uhud savaşını risalesinde işlemiş, ancak Bedir zaferini göz ardı etmiş, bu zaferin tarihin seyrini değiştirdiğini dikkate almamıştır. Hz. Peygamber'i şehvet ve cinayetle itham eden el-Kindî,²⁰ onun *Kur'ân*'ı Nestûrî bir rahip ve iki Yahudi'den yardım alarak yazdığını iddia etmiştir. Modern polemikçiler, Nestûrî rahibin Bahîra, iki Yahudinin ise Kâ'b el-Ahbâr ve Abdullah b. Selam olabileceğini ileri sürmüşlerdir.²¹

1.1. Eleştirilerin Avrupa'ya Yayılması

Endülüs Emevî Devleti'nde İslâm yönetimi altında yaşayan ve Müslümanlarla etkileşimde bulunan Yahudi ve Hristiyanların İslâm'a karşı fikir mücadelesi, zamanla Hz. Peygamber'e yönelik iftiraya varan eleştirilerle şekillenmiş ve eleştiriler İslâm'ın hoşgörü ortamında edebi eserlere dönüştürülmüştür. Bu eserler zaman içinde Avrupa'ya etkilemiş ve Batı'da benimsenip yayılmıştır. Örneğin, 8. yüzyılda Kutsal Roma İmparatoru Charlemagne'ın (öl. 814) Müslümanlarla savaşırken ölen yeğeni Roland için yazdığı "Chanson de Roland" adlı 4000 dizeden oluşan epik şiiri, Avrupa'da büyük ilgi görmüş ve Fransız edebiyatının başyapıtlarından biri olarak kabul edilmiştir. Charlemagne'ın bu şiiri, Müslümanlara karşı duyulan nefretin yanı sıra onlara yönelik pek çok asılsız iddiayı da içermektedir.²²

Endülüs Emevî devletinde çalkantılı geçen 9. yüzyılda İspanyol yazarlar, Batı edebiyatını etkileyen İslâm karşıtı apolojetik eserler kaleme almışlardır. Bu dönemde irtidat ile ilgili kırk sekiz idamın infazı sonucu tepki hareketi başlamış ve bazı Hristiyanlar, haklarında idam kararı verilsin diye, Hz. Peygamber'i alenen (hatta kadı huzuruna çıkıp) aşığılamak suretiyle bir "Hristiyan şehitlik hareketi" başlatmışlardır.²³ Eulogius de Córdoba'nın (öl. 857) *Liber Apologeticus Martyrum* ve Paulo Álvaro'nun (öl. 861) *Indiculus Luminosus* adlı çalışmaları bu dönem öne çıkan eserlerdendir. Bu eserler, çevrildikleri diğer batı dillerinde de geniş kitlelere ulaşarak etkili olmuşlardır.

¹⁸ Abdullah Rıdvan Gökbel, *Erken İslâmî Dönemde Hristiyanların Kur'an Çalışmaları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 41-42.

¹⁹ Nu'mân b. Mahmûd el-Âlûsî, *El-Cevâbü'l-fesîh Limâ Leffekahû 'Abdülmesîh*, ed. Ahmed Hicazî es-Sakâ (Kahire: Darü'l-Beyani'l-Garbi, 1987).

²⁰ Daniel, *Islam and the West*, 22.

²¹ James Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam* (New Jersey: Princeton University Press, 1964), 105.

²² Hilal Görgün, "Muhammed," *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2005), 30/476-478.

²³ Jessica A. Coope, *The Martyrs of Córdoba: Community and Family Conflict in an Age of Mass Conversion* (Lincoln: University of Nebraska Press, 1995), IX.

Bu yazarlar, eserlerinde genel olarak İslâm'a ve peygamberine saldırmayı amaçlayarak, "aklı selîm" Hristiyanlara İslâm'ın kabul edilemez bir din olduğunu kanıtlamaya çalışmışlardır. Onlar bu eserlerini "İslâm'ın gerçek Tanrı'ya tapan meşru bir din olduğu ve Müslümanlarla hoşgörü içinde bir arada yaşanabileceğini" düşünen Hristiyanlara karşı kaleme almışlar ve onları bu düşüncelerinden vazgeçirmeyi hedeflemişlerdir.²⁴

Eulogius'un, Endülüs'te bir isyan hareketi olarak ortaya çıkan Hristiyan Şehitlik Hareketi'ne katılıp idam edilmesinin ardından, onun biyografisini yazan Álvaro'nun Hz. Peygamber'i "Anti-Christ" olarak nitelendirmesi, Latince dilinde İslâm peygamberinin son derece olumsuz biyografilerinin yazılmasına yol açmıştır.²⁵ 7. yüzyıldan sonra Doğu Hristiyanları tarafından ortaya atılan temelsiz ve abartılı bazı iddialar Batı literatüründe benimsenerek geliştirilmiş ve Hz. Peygamber hakkında olumsuz önyargıların hâkim olduğu bir imaj ortaya çıkmıştır.²⁶

1.2. Haçlı Seferleri Döneminde Yapılan Eleştiriler

Eleştirel yayınların etkisiyle Müslümanlara karşı biriken olumsuz hisler neticesinde 11. yüzyılda haçlı seferleri başlamıştır. Haçlı seferlerinden kaynaklı sosyal travmalar Avrupa'da İslâm peygamberine yönelik nefreti beslemiş ve eleştirilerin dozunda belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Bu dönemde Hz. Peygamber'e "sahte peygamber" yakıştırmaları yapılarak onun "putperestliğin en kötü biçimi" olan İslâm'ı icat ettiğini, bundan dolayı cehennemde azap çekeceği iddia edilmiştir. Bu abartılı ithamlar 16. yüzyıla kadar Avrupa'nın baskın görüşü olarak kalmaya devam etmiş ve eleştirilere yönelik birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir.²⁷ Batı'da Hz. Peygamber'e ağır hakaret içeren yayınlara çokça rastlamak mümkündür. Bu yayınlarda nefret söylemi baskındır.²⁸

12. yüzyılda Cluny Başrahibi Peter the Venerable (öl. 1156) Hz. Peygamber'e ve getirdiği dine yönelik eleştirileri toparlayarak *Corpus Toletanum* (Toledo Koleksiyonu) adlı külliyyatı meydana getirmiştir. *Kur'ân-ı Kerîm*'in Latince bir mealini de içeren bu çalışmada Hristiyan polemikçi yazar el-Kindî'nin risalesi dahil daha önce kaleme alınmış eleştirel birçok çalışma yer almaktadır. Türünün ilk örneği sayılan bu geniş koleksiyonda eleştiriler derlenip toplanmış ve eleştirilerin mantıksal temellere oturtulmasına önem verilmiştir.²⁹ İslâm'ı Hristiyanlığın sapkın bir mezhebi olarak

²⁴ Coope, *The Martyrs of Córdoba*, 45.

²⁵ Kenneth M. Setton, *Western Hostility to Islam and Prophecies of Turkish Doom* (Philadelphia, Pa: American Philosophical Society, 1992), 11.

²⁶ Ahlam Sbaihat, "Stereotypes Associated with Prototypes of the Prophet of Islam's Name till the 19th Century," *Jordan Journal of Modern Languages and Literature* 7/1 (2015), 21–38.

²⁷ Frederick Quinn, "The Prophet as Antichrist and Arab Lucifer (Early Times to 1600)," *The Sum of All Heresies: The Image of Islam in Western Thought* (Oxford; New York: Oxford University Press, 2008), 17–54; Albrecht Classen (ed.), *East Meets West in The Middle Ages And Early Modern Times: Transcultural Experiences in the Premodern World* (Berlin; Boston: De Gruyter, 2013), 427.

²⁸ Paul Daniel Alphandéry, "Mahomet-Antichrist dans le Moyen Âge Latin," *Mélanges Hartwig Derenbourg* (Paris: Ernest Leroux Editeur, 1909), 261–277.

²⁹ Peter the Venerable *Kur'ân-ı Kerîm*'i *Lex Mahumet Pseudoprophete* (Sahte Peygamberin Şeriatı) adıyla Latince'ye tercüme ettirmiştir. Robert of Ketton (1110-1160) tarafından yapılan çeviri *Kur'ân-ı Kerîm*'in Batı dillerine ilk çevirisidir.

tanımlayan Venerable, Hz. Peygamber'i "cinsel rahatına düşkün bir canı" olarak tasvir etmiş ve "o Rab değil, Tanrı değil, bir insan peygamberdir" diyerek kendince onu küçümsemiştir.³⁰ Modern çağda bu iddiaları tekrar eden apolojetikler olduğu gibi, iddialara cevap veren reddiyeler de yazılmaya devam etmiştir. Örneğin; Hz. Peygamber'in öğretilerini Hristiyanlığın sapkın bir mezhebi olarak ifade eden ve *Kur'ân*'daki bazı ayetleri çarpıtarak *Kur'ân*'ı Hristiyanlığın bazı öğretileriyle uyumlu hale getirmeye çalışan Hori Cercis ve Ferec Safir, *Kur'ân'da Mesih* isimli kitabı yazmışlardır. İslam bilgini Şeyh Muhammet el-Hüseyni et-Trablusi, Hristiyan yazarın bu eserine eleştiri yazarak onun haksızlığını kanıtlama yönüne gitmiş ve iki yazarın eseri bir arada basılmıştır. İlgili eserde Trablusi Hristiyan yazarın iddialarını *Kur'ân*'a dayalı verilerle çürütmüştür. İslâm peygamberine yönelik yanlış algıların önlenmesi için benzer redkiye çalışmalarının devam ettirilmesine elzem ihtiyaç duyulmaktadır.³¹

13. yüzyılda Thomas Aquinas (1225-1274), *Summa Contra Gentiles* adlı eserinde, Hz. Peygamber'i ahiret hayatı ile ilgili cinsel vaatleriyle insanları cezbetmek, doğru bilinen bazı tarihsel bilgilere çok sayıda asılsız kıssa katarak söylemek ve ilahi bir kaynağa dayanmayan yanlış hükümler vazetmekle suçlamıştır. Hz. Peygamber'in takipçilerini çöl bedevilerinden oluşan "canavar gibi adamlar" olarak tanımlayan Aquinas'a göre Hz. Peygamber, silah zoruyla insanlara boyun eğdirmiş ve onları dinine tabi etmiştir.³² İngiliz tarihçi Richard W. Southern'in (1912-2001) tabiriyle; 12 ve 13. yüzyıl, Hz. Peygamber hakkında kötüyeyici her söylentiye eserlerine alan Batılı yazarlar için "zafer kazanmış muhayyilelerinin cehaletinde boğuldukları"³³ bir dönem olmuştur.³⁴

Orta Çağ Avrupa'sında Hz. Peygamber için yazılan biyografilerde, bazı istisnalar dışında, onun peygamber olamayacağı, vahiylerinin insan eseri olduğu ve dininin Hristiyanlığın sapkın bir mezhebi olduğunu kanıtlama çabası göze çarpmaktadır.³⁵ 17 ve 18. yüzyıllarda Hz. Peygamber'i konu alan birçok kitap yazılsa da bunlar içerik olarak 12 ve 13. yüzyılda kaleme alınan eserlerin tekrarı gibidir. Ancak öncelikle nispetle daha nötr ifadelerin kullanımı tercih edilmiştir. Lancelot Addison (öl. 1703), Jean Gagnier (öl. 1740), Edward Gibbon (öl. 1794) ve François Henri Turpin (öl. 1799) bu döneme etki eden yazarlardandır.

2. Modern Eleştiriler

Modern dönemde Hristiyan apolojetikler, Hz. Peygamber'in peygamberlik iddiasındaki güvenilirliğini sorgulamak amacıyla çeşitli argümanlar kullanmışlardır. Bu argümanlar arasında, onun İsrailoğullarından gelmemesi, eğitim durumu, çok eşliliği, yönetim politikaları ve savaşları gibi konular yer almaktadır.³⁶ Hz. Peygamber'e ve getirdiği dine

³⁰ Michael Curtis, *Orientalism and Islam: European Thinkers on Oriental Despotism in the Middle East and India* (Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2009), 31.

³¹ Emrullah Fatış, *Kelam Alan Bilgisi ve Problemleri* (İstanbul: Eğitim Yayınevi, 2021), 390-406.

³² St. Thomas Aquinas, *Thomas Aquinas's Summa Contra Gentiles: A Guide and Commentary*, trans. Brian Davies (New York, NY: Oxford University Press, 2016), 396.

³³ Richard W Southern, *Western Views of Islam in the Middle Ages* (Cambridge: Harvard University Press, 1962), 35-40.

³⁴ Aquinas, *Thomas Aquinas's Summa Contra Gentiles*, sec. 1: 16/4.

³⁵ Trude Ehlert, "Muhammed," *The Encyclopaedia of Islam*, ed. C.E. Bosworth et al. (Leiden: Brill, 1995), 7/379.

³⁶ William Montgomery Watt, *Muhammad: Prophet and Statesman* (New York: Oxford University Press, 1974), 232.

yönelik eleştirilerin büyük çoğunluğu, Hristiyan dinine mensup kişilerden gelmiştir. Bu eleştirilerin arkasında ise genellikle politik ve sosyal saikler bulunmaktadır. İslâm'ın hızlı yayılışı, kısa sürede Hristiyanların büyük imparatorluk ve krallıklarını tehdit etmeye başlamış, bu durum Hristiyan devletlerin gözünde İslâm'ı birinci derecede tehdit olarak konumlandırmıştır. Bu durum, eleştirilerin sadece dini değil, aynı zamanda politik ve toplumsal bir bağlamda da şekillendiğini göstermektedir. Hristiyan din adamları ve yazarların İslâm peygamberini kötüleyen çalışmalarının yoğunluğuna dikkat çeken W. M. Watt, tarih boyunca hiçbir büyük şahsiyetin Hz. Peygamber kadar kötülenmediğini, onun kadar hakarete maruz kalmadığını ifade etmiştir.³⁷

Hristiyan yazarların çoğu, İslâm'ın Batı'da yayılmasıyla birlikte Hz. Peygamber'e ve ona indirilen vahye hakaret etmeye ve iftira atmaya başlamışlardır. Bazıları, Hz. Peygamber'i hasta, alkolik, saldırgan ve şehvet düşkünü yalancı bir peygamber olarak nitelendirerek, onun cinsel özgürlük vaatleriyle başarı elde ettiğini, Doğu'daki kiliseleri sihir kullanarak yıktığını, kabrinin mıknaatıslar yardımıyla havada tutulduğunu, Müslümanların ona ve değerli taşlardan yapılan putlarına heykellerine tapındığını öne sürmüşlerdir. Ayrıca, bazıları Hz. Peygamber'in eski bir kardinal olduğunu, papalık seçimlerinde başarısız olunca Arabistan'a taşınarak sahte bir din kurduğunu iddia etmişlerdir.³⁸

Batı dünyasında önyargılar üzerine inşa edilen Hz. Peygamber'e yönelik nefret söylemi, onun isminin telaffuzuna dahi yansımıştır. Bazı yazarlar ses benzerliklerinden yola çıkarak onun adını, şeytanî varlıkları tanımlamak için kullanılan Maphomet, Mahound, Baphomet ve Bafum şeklinde yazmayı tercih etmişlerdir.³⁹ 12. yüzyılda özellikle haçlı orduları arasında dolaşan Hz. Peygamber'e yönelik abartılı tenkitler, Hristiyan toplumda inandırıcılıklarını kaybederek ahlâkî yönden sorgulanmaya başlamıştır. Bu durum, tenkitlerin bilimsel bağnazlıkla yeniden kurgulanması ihtiyacını doğurmuştur.⁴⁰

Modern dönemde Hz. Peygamber'e yönelik eleştiriler için kitaplar dışında sinema ve medya öne çıkarken, çağdaş dönemde bu amaca yönelik sosyal medya ve internet daha etkin kullanılmaya başlanmıştır. Kötüleyici tasvirlerin Müslümanları kızdırdığını fark eden bazı süreli yayın kuruluşları tirajlarını artırmak için Hz. Peygamber'e hakaret içeren bazı karikatürler yayınlamışlar ve çeşitli krizlere neden olmuşlardır. Karikatür krizleri ile en fazla şöhreti kazanan medya kuruluşu ise *Charlie Hebdo* isimli Fransız hiciv dergisi olmuştur.⁴¹

3. Batı'da Hz. Peygamber'e Yönelik Eleştirilere Tepkiler

Batı'da, Hz. Peygamber'i olumlu bir şekilde tasvir eden yazarlar da bulunmaktadır. John Davenport (1597-1670), Henry Stubbe (1632-1676), Count de Boulainvilliers

³⁷ William Montgomery Watt, *Muhammed at Medina* (Londra: The Clarendon Press, 1956), 324.

³⁸ Daniel, *Islam and the West*, 210; James Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam* (New Jersey: Princeton University Press, 1964), 17-18; Richard W Southern, *Western Views of Islam in the Middle Ages* (Cambridge: Harvard University Press, 1962), 30-32.

³⁹ John Victor Tolan, *Faces of Muhammad: Western Perceptions of the Prophet of Islam from the Middle Ages to Today* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2019), 26.

⁴⁰ Watt, *Muhammad: Prophet and Statesman*, 231-232.

⁴¹ İsmail Metin, "Tiyatro, Karikatür ve Film Provokasyonları Bağlamında Fransız Basınında İslam ve Hz. Muhammed İmaji," *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (2013), 91-104.

(1658-1722), Thomas Carlyle (1795-1881), Reginald Bosworth Smith (1839-1908) gibi bazı yazarlar, eserlerinde Hz. Peygamber'i olumlu bir perspektifle ele almış ve zaman zaman iftiralara karşı savunuda bulunmuşlardır. İslâm imparatorluklarının Avrupa için askerî bir tehdit olmaktan çıktığı modern dönemde, İslâm'a karşı daha az ötekileştirici bir bakış açısı benimsenmiş ve Peygamber'e yönelik eleştirilerde belirgin bir azalma gözlemlenmiştir. 19. yüzyılda Batı'da tarih yazımının bir bilim dalı olarak kabul edilmeye başlamasıyla birlikte, oryantalist çalışmalar hız kazanmış ve İslâm kaynakları referans alınmaya başlanmıştır. Bu dönemde, İslâm tarihçilerinin siyer ve meğâzî eserlerine aşına olan Batılı yazarlar, İbn Hişâm, Vâkîdî, İbn Sa'd ve Taberî gibi müelliflerin eserlerini temel alarak daha kaliteli ve derinlemesine çalışmalara imza atmışlardır.⁴²

Akademik gelişim ve ilk kaynaklara erişim sonrası Batı düşünce ve yazınlarında Hz. Peygamber'e yönelik nefret söylemi zaman zaman yerini hayranlık ifadelerine bırakmıştır. Michael H. Hart (1932-...), Tarihin en etkili kişilerinin sıralamasını yaptığı *The 100: A Ranking of the Most Influential Persons in History*⁴³ adlı eserinde Hz. Peygamber'i ilk sıraya yerleştirme cesareti gösterebilmiştir. Bu dönem Batı akademik çevrelerde Hz. Peygamber'e yöneltilen asılsız ithamların nedenleri araştırılmış ve bu iddiaların gerçeklikten uzak olduğu teyit edilmiştir. Oryantalist Karen Armstrong (1944-...), Batı kültüründeki İslâmofobi geçmişinin Haçlı Seferleri dönemine kadar uzandığını ve Orta Çağ'dan beri tekrarlanıp kanıksanan ithamlardan dolayı Batılıların, onu objektif bir bakışla okumakta zorluk çektiklerini ifade etmiştir.⁴⁴

Modern çağda bilgiye erişmenin kolaylaşması ile mesnetsiz eleştiriler önemli ölçüde azalmıştır. 20. yüzyılın başlarında Hz. Peygamber'in hayatı Batılı akademik eserlere konu olurken, ona asılsız eleştirileri yapanlar eleştirilerin asıl hedefi haline gelmişlerdir. Batılı akademisyenler bu dönemde önyargılarından sıyrılmaya da aslı kaynakları temel almaya gayret göstermişlerdir. Gustav Weil (1808-1889), Aloys Sprenger (1813-1893), Sigismund Koelle (1823-1902), William Muir (1819-1905), Theodor Noldeke (1836-1930), David Samuel Margoliouth (1858-1940) ve Hubert Grimme (1864-1942) gibi yazarlar bu dönemde Hz. Peygamber'in hayatını ve karakterini inceleyen eserler kaleme almışlardır. Bu eserlerin ortaya çıkardığı sonuçlar geçmişte yazılan eserlere olan güvenin ciddi şekilde sorgulanmasına yol açmıştır.⁴⁵

4. Bazı Eleştirilerle İlgili Tartışmalar

Günümüzde dinî veya seküler çevrelerce Hz. Peygamber'e yöneltilen eleştiriler genellikle evlilikleri, düşmanlarına karşı tutumu, doktrinel konulara yaklaşımı ve sağlık durumu ile ilgili olmaktadır. O, Âişe ile evliliği üzerinden pedofili (sübyancılık) ile itham edilirken, Benî Kurayza kuşatması üzerinden acımasızlıkla suçlanmıştır. Batı dünyasının Hz. Peygamber'e yönelik eleştirilerini bir cümlede özetleyen Richard W. Southern, "İnsanlar bilmedikleri dünyayı, kaçınılmaz olarak bildikleri dünyaya öykünerek tasvir ederler. Bu, İslâm hakkındaki erken dönem Latin literatüründen başka hiçbir yerde bu

⁴² Görgün, "Muhammed."

⁴³ Michael H. Hart, *The 100: A Ranking of the Most Influential Persons in History* (Secausus, N.J.: Carol Pub. Group, 1992).

⁴⁴ Karen Armstrong, *Muhammad: A Prophet for Our Time* (London: Harper Press, 2006), 5–6.

⁴⁵ Gabriel Oussani, "Mohammed and Mohammedanism," *The Catholic Encyclopedia, Knights Of Columbus Special Edition* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 10/424–425.

kadar belirgin değildir.” yorumunda bulunmuştur.⁴⁶

4.1. Nesebine Yönelik Eleştiriler

İlk devirlerde fazla tartışılmayan ancak günümüzde farklı kiliselerin misyonerlik faaliyetlerinde öne çıkan bir eleştiri, Hz. Peygamber'in Hz. Dâvûd soyundan gelmemesi nedeniyle peygamber olamayacağı iddiasıdır. Bu görüşe göre, Hz. Peygamber'in nesebi Hz. İsmâîl'e ulaşırsa da onun bir peygamber soyundan geldiği söylenemez. Nitekim Hz. İsmâîl bir köle kadından (Hâcer) dünyaya gelmiştir.⁴⁷ Bundan dolayı nesebi Hz. İbrâhim'e isnat edilemez. Yahudi ve Hristiyan polemikçilere göre Hz. İbrâhim'in tek varisi Hz. İshak'tır ve “kutsal ahitleşme” onunla yapılmıştır. Bu eleştiri, Yahudi ve Hristiyanların kutsal kitaplarında yer almamakla birlikte, benimsedikleri “peygamberlerin bir peygamber soyundan gelmesini” şart koşan aksiyomlarına dayanmaktadır.⁴⁸ Aslında bu eleştiri iddia sahiplerinin mensup oldukları dinlerin peygamberlik anlayışları ile uyumlu değildir. Nitekim Yahudi geleneğine göre diğer dünya milletlerine de peygamber gönderilmiştir.⁴⁹ Hristiyanlar ise havarileri ve bir takım kilise mensuplarını dahi peygamber kabul etmektedir.

4.2. Mucize Göstermediği İddiası

Hz. Peygamber'in mucize göstermediği iddiası, Batı'daki dinî çevrelerin sıkça kullandığı bir argümandır. Bu iddia, Hz. Peygamber'in mucizeler göstermediğine dair ortaya atılan hatalı bir önermeye dayanmaktadır. Bu iddia sahipleri iddialarını bazı mizansenlerle destekleme yoluna gitmişlerdir. Örneğin Francis Bacon (öl. 1626), Hz. Peygamber bir gün mucize göstermesini isteyen insanlar için dağı yanına çağırması, defalarca çağırmasına rağmen dağı gelmeyince “Dağ Muhammed'e gelmezse Muhammed dağı gider,” diyerek pişkin bir şekilde yoluna devam etmiştir. Henry Stubbe (öl. 1676), Hristiyanlar olarak buna benzer söylentiler uydurmakla ancak kendi kendilerini kandırdıklarını ifade etmiştir.⁵⁰

Hz. Peygamber'in mucizeleriyle ilgili birçok rivayet günümüze ulaşmıştır. Hadis ve siyer kaynaklarında aktarılan birçok mucize rivayetini bir araya getiren eser telif edilmiştir. Bu literatür “Delailü'n-nübüvve” olarak isimlendirilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm ayetlerine konu olan mucizeler de bulunmaktadır. Bu mucizeler arasında Kudüs'e gece yolculuğu (İsrâ),⁵¹ Bedir'de meleklerin yardıma gelmesi,⁵² bir işaretiyle ayın yarılması,⁵³ attığı bir avuç kumun hem savaş meydanındaki düşmanların gözüne hem de onlardan 400 km

⁴⁶ Southern, *Western Views of Islam in the Middle Ages*, 32.

⁴⁷ Yaratılış, 16/10-12, 17/20.

⁴⁸ “Comparing Jesus And Muhammad,” Mp4, ed. Jay Smith, Islam & Muslims, *Archive.org*.

⁴⁹ “...Yedi peygamber dünya milletlerine peygamberlik etti ve onlar: Balam ve babası Beor ve Eyüp, Temanlı Elifaz, ve Şuhlu Bildad, ve Naamatlı Tsofar ve Buzlu Elihu ben Barachel...” Baba Bathra, 15b.

⁵⁰ Henry Stubbe, *An Account of the Rise and Progress of Mahometanism, and a Vindication of Mahomet and His Religion from the Calumnies of the Christians* (London: Luzac & Co., 1911), 149–152.

⁵¹ el-İsrâ, 17/1.

⁵² Âl-i İmrân, 3/124-125.

⁵³ el-Kamer, 54/1.

uzakta evlerinde oturan akrabalarının gözüne isabet etmesi⁵⁴ gibi olaylar gösterilebilir. Hz. Peygamber'in mucizeleri arasında *Kur'ân-ı Kerîm* insanlar üzerinde en büyük etkiyi bırakmıştır. Öyle ki, diğer mucizeler onun yanında sönük kalmış ve sanki *Kur'ân* dışında bir mucize yokmuş gibi bir algı oluşmuştur. Bu algı neticesinde Hz. Peygamber'in yüksek ahlâkı ve *Kur'ân*, inanmak isteyenler için yeterli bir delil olarak kabul edilmiştir.

4.3. Davasındaki Samimiyetine Yönelik Eleştiriler

Hz. Peygamber'e yöneltilen ithamlardan biri de onun yanlış olduğunu bildiği halde dünyevi hirs ve arzularını tatmin etmek için bazı öğretileri yaydığı iddiasıdır. Bu iddia sahipleri, onun davasında samimi olmadığını, kişisel menfaati için dini bir araç olarak kullandığını ileri sürmüşlerdir. Margoliouth, onun Arabistan'ı ele geçirmeye çalışan "sahte" bir peygamber olup her sıkıştığı konuda suçu Allah'a attığını iddia etmiştir.⁵⁵ Samimiyetsizlik iddialarının temelsiz olduğunu savunan W. Montgomery Watt, İslâm dininin gelişimini Hz. Peygamber'in davasındaki samimiyetine bağlamaktadır. Watt'a göre Hz. Peygamber'in kendisine ve misyonuna olan derin inancı olmasa seküler bir bakış açısından hiçbir başarı ihtimalinin olmadığı Mekke döneminde zorluklara ve zulme katlanamazdı. Samimiyet olmadan onun Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi güçlü ve karakterli şahsiyetlerin biat ve bağlılığını kazanmış olması beklenemez.⁵⁶

4.4. Öğretisine Yönelik Eleştiriler

Batı literatüründe ve hatta bazı ansiklopedik çalışmalarında Hz. Peygamber'in bir öğretisinin olmadığı, getirdiği vahyin bir doktrin içermediği, *Kur'ân*'daki hukuki düzenlemelerin yetersiz ve tutarsız görüldüğü iddia edilmektedir. Ancak müşriklerin güçlü muhalefeti bu iddiayı yalanlamaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'in tüm öğretilerinin merkezinde bulunan "Tevhit" doktrini, bölgedeki diğer monoteist oluşumlar ve müşrikler açısından şok etkisi yaratarak büyük bir devrim dalgası başlatmıştır.⁵⁷ Bu devrim, şirk düzenini ortadan kaldırmış ve Mekke aristokratlarının kapitalist sistemini temelden sarsmıştır. Ancak bu devrim, diğer devrimlerden farklı bir karaktere sahiptir ve toplumun alt tabakasının üst tabakaya karşı başkaldırısı olarak şekillenen süflî gayeleri olan sosyal hareketlere benzemektedir. Bu realiteyi görmek için özellikle Mekke döneminde inen ilk surelerin mesajlarına bakmak yeterlidir.⁵⁸

4.5. Siyasî Kararlarına Yönelik Eleştiriler

Hz. Peygamber'e yöneltilen modern eleştirilerden biri de siyasî kararlarına yöneliktir. Özellikle Benî Kaynukâ'nın 624 yılında Medine'den çıkarılmasıyla ilgili gerekçelerin karmaşık olması farklı yorumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Siyer eserlerinde bazı gerekçeler öne sürülmüş olsa da Batılı akademisyenler, Hz. Peygamber'in Benî Kaynukâ'ı kuşatmasının altında yatan nedenin belirsizliğine dikkat çekmişlerdir. Chicago Üniversitesi'nden tarihçi Fred Donner (1945-...), Hz. Peygamber'in Mekkeli

⁵⁴ el-Enfâl, 8/17.

⁵⁵ David Samuel Margoliouth, *Mohammed and the Rise of Islam* (Piscataway, NJ: Gorgias Press, 2003), 321–322.

⁵⁶ Watt, *Muhammad: Prophet and Statesman*, 232.

⁵⁷ Stephen Ronart, "Muhammad," *Concise Encyclopaedia of Arabic Civilization: The Arab East* (New York: Frederic A. Praeger Publishers, 1959), 383.

⁵⁸ Abdurrahman Demirci, "Batıda Yayımlanan Ansiklopedilerde Hz. Muhammed İmajı (Risaletin Mekke Dönemi)," *Journal of Turkish Studies* 13/Volume 13 Issue 2 (January 1, 2018), 345.

tüccarlarla yakın temas içinde oldukları için Benî Kaynukâ'a karşı cephe aldığını savunmuştur.⁵⁹

W. Montgomery Watt, Müslümanlar ve Yahudiler arasındaki ayrışmanın entelektüel düzeyde gerçekleştiğini ve Yahudilerin Hz. Peygamber'in nübüvvetini temellendirdiği tüm fikirlere saldırdığını belirterek ayrışmayı bu bağlamda değerlendirmeyi tercih etmiştir. Halbuki, Medine jeopolitiğine aşına olan Yahudiler ciddi manipülasyonlar üreterek toplumun sinir uçlarını kaşımayı ve her fırsatta fitne çıkarmayı adet edinmişlerdi. Bu durum güven ortamını ve toplumsal barışı tehdit eden ciddi bir tehlike oluşturmuştur.⁶⁰

Hız. Peygamber, Medine'de bulunan üç büyük Yahudi kabilesi Benî Nadîr, Benî Kaynuka ve Benî Kurayza ile dinî, siyasî ve askerî mücadeleler vermiştir. Benî Nadîr ve Benî Kaynuka kabileleri Hz. Peygamber ve Müslümanlar ile yaptıkları anlaşmalara riayet etmemişler ve ihanetleri sonucunda Medine'den sürgün edilmişlerdir. Benî Kurayza ise Hendek Savaşı'nda müşrikler ile anlaşarak Müslümanları zor durumda bırakması ve Müslümanlar ile aralarındaki barışı bozarak savaş durumuna geçmelerinden ötürü erkeklerinin idam, kadın ve çocuklarının esir edilmeleri şeklinde cezalandırılmıştır. Söz konusu kararlar ve cezalandırmalar hukuk çerçevesinde ve en az insanî kayıpla uygulanarak sorunların kangrenleşmesi önlenmiş ve ileride ortaya çıkabilecek büyük fitnelerin önü alınmıştır. Uygulamaların Yahudi şeriatına uygun olmasından dolayı tepkiler de sınırlı kalmıştır.⁶¹

4.6. Evliliklerine Yönelik Eleştiriler

Batı'daki popüler eleştirilerden biri de Hz. Peygamber'in evliliklerine yönelik yapılmıştır. Allah dostlarına cinselliği yakıştıramayan Katolikler, Hz. Peygamber'i evlilikleri üzerinden eleştirmişlerdir. Batılı bazı yazarlar ise, diğer erkeklere emrettiği gibi dört eş sınırına uymadığı için Hz. Peygamber'in evliliklerini ahlaki bir tutarsızlık olarak görmüşlerdir.⁶² Nitekim Hz. Peygamber, hayatı boyunca, beraber olmadan ayrıldıkları dahil, toplam on beş evlilik yapmıştır. Hz. Peygamber vefat ettiğinde nikahında dokuz hanımı bulunmaktaydı.⁶³ *Kitâb-ı Mukaddes*'te adı geçen Hz. Hz. İbrâhîm, Hz. Süleyman, Hz. Davûd gibi birçok peygamber çok eşli olmasına rağmen, Hz. Peygamber'in semavî din mensupları tarafından çok eşlilik üzerinden eleştirilmesi garip bir durumdur. Tarih boyunca gönderilmiş peygamberlerin büyük birçoğu evlenmiş ve çocuk sahibi olmuştur. Evlenme ve aile kurma, peygamberlerin insan ilişkilerine dair bir örnek teşkil ettiği gibi, toplumsal bir düzenin de önemli bir parçası olarak görülmüştür.

Hız. Peygamber'in evlilikleri genellikle siyasî amaçlar taşımıştır. Örneğin Ümmü Seleme

⁵⁹ Fred M. Donner, "Muhammad's Political Consolidation in Arabia up to the Conquest of Mecca: A Reassessment," *The Muslim World* 69/4 (October 1979), 229–247.

⁶⁰ Watt, *Muhammad: Prophet and Statesman*, 114–115.

⁶¹ Güngör Aksu, "Benî Kurayza Yahudilerinin Cezalandırılması," *Siyer Araştırmaları Dergisi* 6 (2019), 79–98.

⁶² Norman L. Geisler, *Baker Encyclopedia of Christian Apologetics* (Grand Rapids, Mich: Baker Books, 1999), 129.

⁶³ İzzüddîn Alî b. Muhammed ibnü'l-Esîr, *El-Kâmil Fî't-Târîh*, ed. Ömer Abdüsselam Tedmürî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997), 2/10.

ile evlenmesi ona en büyük karışılığı sergileyen Ebu Cehil'in kabilesi Benî Mahzûm ile düşmanlığı önlemiştir. Benî Mustalik kabilesinin liderinin kızı Cüveyriye ile evlenmesi, bu kabilenin İslâm'a meyletmesini sağlamıştır. Mekke lideri Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile evlenmesi babası ile ilişkilerini yumuşatmıştır. Nitekim bu evlilikten sonra Ebu Süfyan Hz. Peygamber'le bir daha savaşta karşı karşıya gelmemiştir. Meymune ile evlenerek dokuz kabile lideriyle bacanak olmuş ve onların dostluğunu kazanmıştır. Benî Nadîr liderinin kızı Safiyye ile evlenerek Yahudilerin kendisine karşı kin ve düşmanlığını azaltmıştır. Zeynep binti Huzeyme ile evlenerek kabilesini yanına çekmeyi başarmıştır. Hz. Âişe ve Hz. Hafsa ile evlenerek Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'le ilişkilerini perçinlemiştir. Zeynep b. Cahş'la evlenerek köklü bir Cahiliyye adetini ortadan kaldırmıştır.⁶⁴

4.6.1. Âişe ile Evliliği Üzerinden Yapılan Eleştiriler

Hz. Peygamber'in Âişe ile evliliği ve evlilik yaşı⁶⁵ önceki yüzyıllarda sorun teşkil etmemişken, 20. yüzyılın başlarında Hristiyan polemikçiler bu evliliği "pedofili" olarak tanımlayarak eleştirmişlerdir. Harvey Newcomb (1803-1863) ve David Samuel Margoliouth, saldırıya varan yorumları ve şiddetli eleştirileriyle günümüz Hristiyan polemikçilerine bu konuda kaynaklık teşkil etmektedir. Amerikalı vaiz Jerry Vines ve Hollanda Özgürlük Partisi lideri ve Hollanda başbakanı İslâmofobik Geert Wilders gibi bazı eleştirmenler Âişe'nin evlilik yaşına vurgu yaparak Hz. Peygamber'i pedofil olmakla suçlamışlardır.⁶⁶ Watt'a göre bu evlilik siyasî bir evlilik olup birçok toplumda karşılaşılan tarihsel bir olgu olarak olağan karşılanmalıdır.⁶⁷ Bu tür evliliklerde hedef cinsellik olmayıp nikah akdi önem arz etmektedir. Dolayısıyla etik olarak uygunsuz karşılanmamaktadır.⁶⁸

Sosyal hayatta eylemlerin doğru veya yanlış olarak değerlendirilmesinde, olayın yaşandığı dönemin örfünün belirleyici olduğu unutulmamalıdır. Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile evliliği, o dönemde müşriklerin güçlü olduğu Mekke'de eleştirilmediği gibi, farklı sosyal grupların bulunduğu Medine'de de olumsuz bir tepkiyle karşılaşmamıştır. Bu durum, Hz. Âişe'nin yaşını ne şekilde değerlendirirsek değerlendirelim, evliliğinin toplumun etik kurallarına uygun olduğunu göstermektedir.

⁶⁴ Mehmet Azimli, "Hz. Âişe'nin Evlilik Yaşı Tartışmalarında Savunmacı Tarihçiliğin Çıkması," *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 1/16 (2003), 28–37.

⁶⁵ Ebu Abdullah Muhammed b. İbrahim el-Buhârî, *El-Câmi'u's-Sahîh (Sahîh-i Buhârî)*, ed. Mustafa Deyb el-Boğa (Dimaşk: Dâru İbn Kesir, 1993), "Nikah" 70/9 (h. No. 4790), 95/20, (h. No. 6609), 70/40 (h. No. 4841); Eyyamü'l-Cahiliyye" 56/73 (h. No. 3683); Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *El-Câmi'u's-Sahîh (Sahîh-i Müslim)*, ed. Ahmet b. Rafet Karahisarlı et al. (İstanbul: Dârü't-Tabaati'l-Amire, 1916), "Rida" 49-(h. No. 1464) "Nikah" 9/71 (h. No. 1422); Ebu Abdurrahman Ahmed en-Nesâî, *Es-Sünenü's-Suğra (Sünenü'n-Nesâî)*, ed. Abdülfettah Ebu Gudde (Halep: Mektebetü'l-Metbuati'l-İslamiyye, 1986), "Nikah" 26/29 (h. No. 3255).

⁶⁶ Geert Wilders, "Muhammad Was a Paedophile and Mass Murderer," *Yandex* (Accessed March 13, 2022); Alan Cooperman, "Anti-Muslim Remarks Stir Tempest," *Washington Post* (June 20, 2002); Christopher Collins, *Homeland Mythology: Biblical Narratives in American Culture* (Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 2007), 181.

⁶⁷ William Montgomery Watt, "Âisha Bint Abi Bakr," *The Encyclopaedia of Islam*, ed. P. J. Bearman et al. (Leiden: Brill, 1995), 1/307–308.

⁶⁸ Colin Turner, *Islam: The Basics* (London; New York: Routledge, 2006), 34–35; Armstrong, *Muhammad*, 93.

Evlilik yaşı doktrinel değil örfe bağlı ortaya çıkan kabullere dayanmaktadır. Örfî kabuller ise zaman, mekân ve topluma göre değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla bu evliliği günümüz Batı değer yargılarıyla tanımlamak bağlam dışıdır. Bununla birlikte, doğum kayıtlarının tutulmadığı ve fiziksel kanıtlara ulaşamayacağımız zamansal uzaklıktaki bir döneme giderek yaş tespiti yapmaya çalışmak da herkesin kabul edeceği kesinlikte sonuçlara ulaştıramamaktadır. Evlenme yaşı, farklı kültürlerin yaşam tarzına, gelenek ve göreneklere bağlı olarak değişebildiğine göre, Hz. Âişe'nin evlilik yaşını modern standartlara uydurmak, ithamlara cevap vermek için geçici bir çözüm olabilir. Ancak gelecekte, evlilik yaşına dair kabuller değiştiğinde, aynı sorun daha karmaşık bir şekilde önümüze çıkacaktır. Nitekim kültürel değişime bağlı olarak, ideal evlilik yaşı ile ilgili kabuller sürekli yukarı yönlü revize edilmektedir.

Allah resulü ile evliliğinden önce Âişe'nin Abdimenaf oğullarından Mut'im b. Adî b. Nevfel'in oğlu Cübeyr b. Mu'tim ile uzun süre sözlü yahut nişanlı kaldığına dair rivayetler bulunmaktadır.⁶⁹ Hz. Peygamber ile nişanından evvel başka bir nişanlılık geçirmesi yaşı ile ilgili veri sağlamasa da onun evlendiğinde çocuk yaşta olmadığını açığa çıkarmaktadır. Mevlâna Şiblî Nu'mânî ve öğrencisi Süleyman Nedvî tarafından kaleme alınan *Sîretü'n-nebi* eserini çeviren ve bazı bölümlerine eklemeler yapan Ömer Rıza Doğrul (1893-1952) Kamer Sûresinin 46. âyetinin nüzulü, Âişe'nin ablası Esmâ'nın yaşı, sonraki dönemlerde katıldığı siyasi olaylar, ilmî konulardaki vukufiyeti, daha önce Cübeyr b. Mut'im ile nişanlı olması gibi hususlardan yola çıkarak Hz. Âişe'nin yaşının on yedi, on sekiz civarında olduğunu savunmaktadır.⁷⁰

Gelenekçi görüşü benimseyen araştırmacılara göre Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile evliliği, diğer eylemleri gibi teşriî bir gaye içermektedir. Bu evlilikten çıkan fikhî sonuç her yaşta evlilik akdinin yapılabileceği ancak fiziksel birlikteliğin ancak yetişkinlikten (buluğ) sonra caiz olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber'in Âişe ile evliliğinin bir hikmeti de Cahiliyye dönemi adetlerinden, kan bağı olmayan birisini kardeş edinmenin ve bu kardeşlik tesisi nedeniyle mahremiyet hukukunun uygulanması şeklindeki yanlış uygulamanın kaldırılmasıdır.⁷¹

Hz. Peygamber'i modern popüler Batı kültürü bağlamında değerlendirmek milyemi kantarla tartmaya çalışmak gibidir. Bu evliliğin etik normlara uygunluğu modern çağa kadar tartışma konusu olmamıştır. Bu nedenle olayla ilgili akılcı ve bilimsel yaklaşım, Hz. Âişe'nin evliliğini tarihsel bir olgu olarak değerlendirmek ve bununla ilgili normatif çıkarımlarda bulunmamaktır. Hz. Âişe'nin henüz Mekke'de iken, Hz. Peygamber ile nişanlanmadan önce, Cübeyr ibn Mut'im'le uzun bir süre nişanlı kalması, onun bu izdivaçtan yıllar önce evlilik yaşına gelmiş olduğunu gösteren en bariz delildir. Konu ile ilgili detaylı bilgiye ulaşmak isteyenler için bu makaleye kaynaklık eden tezimizde farklı görüş ve hesaplamalara yer verilmiştir.

⁶⁹ ez-Zührî, *et-Tabakâtü'l-kübra*, 10/58.

⁷⁰ Tekkoyun, *Oryantalistlerin Hz. Aişe Anlatımlarına Metodolojik Bir İnceleme: Evlilik Yaşı ve İfk Hadisesi*, 108.

⁷¹ Seyyid Süleyman en-Nedvî, *Sîretü's-seyyideti Âişe ümmi'l-mü'minin*, ed. Muhammed Rahmetullah Hafız Nedvî (Beirut: Dârü'l-Kalem, 2003), 55.

4.6.2. Zeyneb bint Cahş ile Evliliğine Yönelik Eleştiriler

Sosyal medyada etkin olan bazı Hristiyan polemikçilerin bir başka eleştirisi de Hz. Peygamber'in Zeyneb bint Cahş ile evliliğine yöneliktir. Hz. Peygamber'in halası Ümeyme bint Abdülmuttalib'in kızı olan Zeyneb, evlatlık edindiği kölesi Zeyd b. Harise'nin eski eşidir. Hristiyan apolojetikler, bu evliliği Hz. Peygamber'i iki konuda itibarsızlaştırmak için kullanmaktadır. Birincisi, herkes için evlilik sayısı dört ile sınırlandırılmışken, Zeyneb onun beşinci eşi olmuştur ve bu durum çifte standart ithamını beraberinde getirmiştir. İkincisi, Zeyneb onun evlatlığının eski eşi olup gelini mesabesinde görülmektedir. İslâm öncesi Arap toplumunda evlatlıklar öz evlat gibi alt soy kabul edildiğinden cahiliye toplumunda da bu evlilik eleştirilmiştir. Allah'ın emri olduğu halde Hz. Peygamber'in Hz. Zeyneb'le evlenmekte tereddüt etmesi bu konudaki çekincelerinden kaynaklanmaktadır.⁷²

Hz. Peygamber, Allah'ın emriyle gerçekleşen evlilikle, hukuksal birçok soruna neden olan ve kırılması zor iki büyük sosyal tabuyu ortadan kaldırarak bir reform gerçekleştirmiştir. Zeyneb'i Zeyd ile evlendirerek, hür ve kölelerin birbiriyle evlenemeyeceğine dair olan algıyı yıkmış ve bu tür evlilikleri meşrulaştırmıştır. Evlatlığı olarak kabul edilen Zeyd'den boşanınca onunla evlenerek daha büyük bir tabuyu ortadan kaldırmış ve özellikle miras hukukunda karşılaşılan hukuksal birçok temel problemi çözmüştür. Hz. Peygamber, bu uygulamasıyla insanların kendi kendilerine ürettikleri ve hayatlarını zorlaştıran bu iki cahiliye örfünü düzeltmiştir.

Hz. Zeyneb'le evlenmek Hz. Peygamber'in kendi isteği ile olmamıştır. Nitekim o, Zeyd'e eşini tutmasını emretmiştir. Ancak Allah, bir tapuyu yıkmak için onun Hz. Zeyneb ile evlenmesini istemişti. Hz. Peygamber için büyük bir sınamaydı. Çünkü insanların onu kınayacağını biliyordu. İlgili ayette Hz. Peygamber'in isteksizliğine ve endişelerine yer verilmiş ve ilahî emrin gerekçesi açıkça verilmiştir.

Hani Allah'ın kendisine ikram ettiği, senin de iyilikte bulunduğun kişiye diyordun ki: "Eşini bırakma ve Allah'tan kork!" Ama Allah'ın açıklayacağı şeyi sen içinde saklıyordun; zira insanlardan çekiniyordun: oysa kendisinden çekinmen gereken sadece Allah'tı. En sonunda Zeyd o kadınla ilişkisini tamamen kesip boşayınca Biz onu seninle evlendirdik ki, evlatlıkları eşleriyle ilişkilerini kesip boşadıklarında onlarla evlenmeleri hususunda müminlere bir zorluk (kınama) olmasın: sonuçta Allah'ın emri yerine gelmiş oldu.⁷³

Sonuç

Batı dünyasındaki Hz. Peygamber'e yönelik nefret söylemi ve onun getirdiği dine yönelik ötekileştirme, Batı düşünce tarihi boyunca teolojik tartışmalarda, sanat, edebiyat, politika, kültür ve folklorik unsurlarda, hatta akademik çalışmalarda sıkça karşımıza çıkmıştır. Eleştirilerin semeresi olarak ortaya çıkan Hz. Peygamber'e yönelik nefret söylemi, İslâm dünyasına karşı askeri müdahaleler, işgaller, darbeler ve terör olarak tezahür etmiştir. *Kur'ân* yakma ve karikatür provokasyonları gibi eylemler bu

⁷² Canon Sell, *The Historical Development of the Quran* (Londra: Society for Promoting Christian Knowledge, 1909), 149–150.

⁷³ el-Ahzâb, 33/37.

düşünce yapısının ürünleridir. Bu düşünce yapısını değiştirmek zor olsa da akademik çalışmalarla sorunun kökenini oluşturan cehaleti ortadan kaldırarak ıslah etmek mümkündür. Dolayısıyla Kelâm alanında çalışan araştırmacıların, Hz. Peygamber'e yöneltilen eleştirileri detaylı bir şekilde inceleyerek yayınlar ortaya koymaları önemlidir. Eleştirel içerik üreten yazarların çalışmalarını metodoloji ve içerik açısından kritik bir değerlendirmeye tabi tutmaları da bu bağlamda gereklidir. Ayrıca, bu eleştirilerin politik söylem ve dünya siyaseti üzerindeki etkilerini değerlendiren çalışmalara çokça ihtiyaç duyulmaktadır.

Hız. Peygamber hakkında gerçekteki bilgilerin yayılması ve tekrarı, Batı toplumunda zihinsel stereotiplerin oluşmasına ve yanlış algıların güçlenmesine neden olmuştur. Bu durum, insanların ve toplumların dünya görüşlerini etkileyebilmektedir. İslamofobi olarak tanımlanan İslâm düşmanlığı bu stereotiplerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dezenformasyon ve cehaletle mücadele, özellikle akademik çevrelerde bir sorumluluk olarak kabul edilmektedir. Doğru bilgiye dayalı, eleştirel düşünceyi teşvik eden çalışmalar, toplumsal bilincin artırılmasına ve yanlış anlamaların düzeltilmesine katkı sağlayabilir.

Batı dünyasında Hz. Peygamber'e yöneltilen eleştirilerin rasyonel dayanaktan yoksun olduğu gözlenmektedir. Nitekim eleştiriler incelendiğinde duygusal tepkilerin öne çıktığı görülmektedir. Haçlı seferleri gibi Müslümanlarla askeri mücadelelerin sürdürüldüğü dönemlerde eleştirilerin tandansında ve frekansında görülen bariz yükselişler bu görüşü desteklemektedir. Fazilet ve erdem sahibi şahsiyetlerin methiyelerine mazhar olan bir şahsiyetin, türlü reziletlerle bilinen kişi veya gruplar tarafından eleştirilmesi onun paklığını ve hak peygamber olduğunu kanıtlar mahiyettedir.

Kaynakça

- Aksu, Güngör. "Benî Kurayza Yahudilerinin Cezalandırılması." *Siyer Araştırmaları Dergisi* 6 (2019), 79–98.
- Alphandéry, Paul Daniel. "Mahomet-Antichrist dans le Moyen Âge Latin." *Mélanges Hartwig Derenbourg*. 261–277. Paris: Ernest Leroux Editeur, 1909.
- Âlûsî, Nu'mân b. Mahmûd el-. *El-Cevâbü'l-Fesîh Limâ Leffekahû 'Abdümesîh*. ed. Ahmed Hicazî es-Sakâ. Kahire: Darü'l-Beyan'î-Garbi, 1987.
- Aquinas, St. Thomas. *Thomas Aquinas's Summa Contra Gentiles: A Guide and Commentary*. trans. Brian Davies. New York, NY: Oxford University Press, 2016.
- Armstrong, Karen. *Muhammad: A Prophet for Our Time*. London: Harper Press, 2006.
- Azimli, Mehmet. "Hz. Aişe'nin Evlilik Yaşı Tartışmalarında Savunmacı Tarihçiliğin Çıkması." *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 1/16 (2003), 28–37.

- Balbay, Muhammed. *Garanik Kıssası ve Oryantalist Yaklaşımlar*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İbrahim el-. *El-Câmi'u's-Sahîh (Sahîh-i Buhârî)*. ed. Mustafa Deyb el-Boğâ. Dimaşk: Dâru İbn Kesir, 1993.
- Classen, Albrecht (ed.). *East Meets West in The Middle Ages And Early Modern Times: Transcultural Experiences in the Premodern World*. Berlin; Boston: De Gruyter, 2013.
- Classeni, Ioannis. *Theophanis Chronograph*. Bonnae: Impensis ED. Weberi, 1839.
- Collins, Christopher. *Homeland Mythology: Biblical Narratives in American Culture*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 2007.
- Coope, Jessica A. *The Martyrs of Córdoba: Community and Family Conflict in an Age of Mass Conversion*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1995.
- Cooperman, Alan. "Anti-Muslim Remarks Stir Tempest." *Washington Post* (June 20, 2002). <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2002/06/20/anti-muslim-remarks-stir-tempest/4577462f-cd70-458c-9fef-133b5143e144/>
- Curtis, Michael. *Orientalism and Islam: European Thinkers on Oriental Despotism in the Middle East and India*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2009.
- Daniel, Norman. *Islam and the West: The Making of an Image*. Edinburgh: Edinburgh University Press, Repr., 1980.
- Demirci, Abdurrahman. "Batıda Yayımlanan Ansiklopedilerde Hz. Muhammed İmajı (Risaletin Mekke Dönemi)." *Journal of Turkish Studies* 13/Volume 13 Issue 2 (January 1, 2018), 331–354. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13030>
- Donner, Fred M. "Muhammad's Political Consolidation in Arabia up to the Conquest of Mecca: A Reassessment." *The Muslim World* 69/4 (October 1979), 229–247. <https://doi.org/10.1111/j.1478-1913.1979.tb03388.x>
- Ehlert, Trude. "Muhammed." *The Encyclopaedia of Islam*. ed. C.E. Bosworth et al. 7/360–387. Leiden: Brill, 1995.
- Ekiz, Necmettin Salih. *Oryantalist Literatürde Kur'an'ın Yahudi Kökenli Olduğu İddiası: Abraham Geiger Örneği*. İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Esîr, İzzüddîn Alî b. Muhammed ibnü'l-. *El-Kâmil Fi't-Târîh*. ed. Ömer Abdüsselam Tadmüri. Beyrut: Dârü'l-Kitabî'l-Arabi, 1997.

- Fatîş, Emrullah. *Kelam Alan Bilgisi ve Problemleri*. İstanbul: Eğitim Yayınevi, 2021.
- Freemo, Frank R. "A Differential Diagnosis of the Inspirational Spells of Muhammad the Prophet of Islam." *Journal of Epilepsia* 17/4 (December 1976), 423–427. <https://doi.org/10.1111/j.1528-1157.1976.tb04454.x>
- Geisler, Norman L. *Baker Encyclopedia of Christian Apologetics*. Grand Rapids, Mich: Baker Books, 1999.
- Goddard, Hugh. "The First Age of Christian-Muslim Interaction (c. 830/215)." *A History of Christian-Muslim Relations*. Chicago: New Amsterdam Books, 3rd Ed., 2000.
- Gökbel, Abdullah Rıdvan. *Erken İslâmî Dönemde Hıristiyanların Kur'an Çalışmaları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Görgün, Hilal. "Muhammed." *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 30/476–478. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2005. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhammed#18>
- Griffith, Sidney H. "Theodore Abū Qurrah's Arabic Tract on the Christian Practice of Venerating Images." *Journal of the American Oriental Society* 105/1 (1985), 53–73. <https://doi.org/10.2307/601539>
- Hart, Michael H. *The 100: A Ranking of the Most Influential Persons in History*. Secausus, N.J: Carol Pub. Group, Rev. ed., 1992.
- Hıdır, Özcan. *Batı'da Hz. Muhammed İmajı*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2020.
- John of Damascus. "The Fount of Knowledge." *Saint John of Damascus Writings*. ed. Hermigild Dressler et al. 3–160. The Fathers of the Church: A New Translation. Washington, DC: The Catholic University of America Press, 1958.
- Korkut, Şenol. "Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed (s.a.s.) İmajı (Genel Bir Okuma)." *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (2014), 5–54. <https://doi.org/10.15370/muifd.33615>
- Kritzeck, James. *Peter the Venerable and Islam*. New Jersey: Princeton University Press, 1964.
- Margoliouth, David Samuel. *Mohammed and the Rise of Islam*. Piscataway, NJ: Gorgias Press, 2003.
- Margoliouth, David Samuel. "Muhammad." *Encyclopedia of Religion and Ethics*. ed. James Hastings. Vol. 8. New York: Charles Scribner's Sons, 1916.
- Meriç, Altay Can. *Muhtelif 1 - İslam'a Yönelik İtirazlar ve Cevaplar*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2023.

- Meriç, Altay Can. *Peygamberliğin İspatı: Haber Delili*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2022.
- Metin, İsmail. "Tiyatro, Karikatür ve Film Provokasyonları Bağlamında Fransız Basınında İslam ve Hz. Muhammed İmaji." *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (2013), 91–104.
- Müslim b. el-Haccâc, Ebü'l-Hüseyn. *El-Câmi'u's-Sahîh (Sahîh-i Müslim)*. ed. Ahmet b. Rafet Karahisarlı et al. İstanbul: Dârü't-Tabaati'l-Amire, 1916.
- Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed en-. *Es-Sünenü's-Suğra (Sünenü'n-Nesâî)*. ed. Abdülfettah Ebu Gudde. Halep: Mektebetü'l-Metbuati'l-İslamiyye, 1986.
- Oussani, Gabriel. "Mohammed and Mohammedanism." *The Catholic Encyclopedia, Knights Of Columbus Special Edition*. 10/424–428. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Quinn, Frederick. "The Prophet as Antichrist and Arab Lucifer (Early Times to 1600)." *The Sum of All Heresies: The Image of Islam in Western Thought*. 17–54. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008.
- Ronart, Stephen. "Muhammad." *Concise Encyclopaedia of Arabic Civilization: The Arab East*. 381–384. New York: Frederic A. Praeger Publishers, 1959.
- Sbahi, Ahlam. "Stereotypes Associated with Prototypes of the Prophet of Islam's Name till the 19th Century." *Jordan Journal of Modern Languages and Literature* 7/1 (2015), 21–38.
- Sell, Canon. *The Historical Development of the Quran*. Londra: Society for Promoting Christian Knowledge, 1909.
- Setton, Kenneth M. *Western Hostility to Islam and Prophecies of Turkish Doom*. Philadelphia, Pa: American Philosophical Society, 1992.
- Southern, Richard W. *Western Views of Islam in the Middle Ages*. Cambridge: Harvard University Press, 1962.
- Stubbe, Henry. *An Account of the Rise and Progress of Mahometanism, and a Vindication of Mahomet and His Religion from the Calumnies of the Christians*. London: Luzac & Co., 1911.
- Tolan, John Victor. *Faces of Muhammad: Western Perceptions of the Prophet of Islam from the Middle Ages to Today*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2019.
- Turner, Colin. *Islam: The Basics*. London; New York: Routledge, 2006.
- Tuzcu, Recep. "İslamofobi Oluşturmada Hz. Peygamber'e Yapılan Atıflar." *İlahiyat Akademi Dergisi* 6 (2017), 113–156.

- Voorhis, John W. "John of Damascus on the Moslem Heresy." *The Muslim World* 24/4 (October 1934), 391–398. <https://doi.org/10.1111/j.1478-1913.1934.tb00319.x>
- Watt, William Montgomery. "Â'isha Bint Abi Bakr." *The Encyclopaedia of Islam*. ed. P. J. Bearman et al. 1/307–308. Leiden: Brill, 1995.
- Watt, William Montgomery. *Muhammad: Prophet and Statesman*. New York: Oxford University Press, 1974.
- Watt, William Montgomery. *Muhammed at Medina*. Londra: The Clarendon Press, 1956.
- Wilders, Geert. "Muhammad Was a Paedophile and Mass Murderer." *Yandex*. Accessed March 13, 2022. https://yandex.com.tr/video/preview/?text=Muhammad%20was%20a%20pedophile%3B%20press%20conference%20with%20Geert%20Wilders%22&path=yandex_search&parent-reqid=1647184102350956-12546532932852823502-man1-2791-176-man-l7-balancer-8080-BAL-9650&from_type=v4thumbs&filmId=15518089298277697944
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Kindî, Abdülmesîh b. İshâk." *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 26/38–39. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kindi-abdulmesih-b-ishak>
- "Comparing Jesus And Muhammad." ed. Jay Smith. *Islam & Muslims*. *Archive.org*. <https://archive.org/details/comparing-jesus-and-muhammad-jay-smith>